

Skaber elite bredde?

En analyse af aktuel forskning

Rasmus K. Storm

Idrættens Analyseinstitut, København

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/articles/storm/storm111123.html

(ISSN 1652-7224), 2011-11-23

Copyright © Rasmus K. Storm 2011. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

I den första utgåvan av idrottsforum.org, som publicerades den 6 juni 2003, fanns ett inlägg med som vi var väldigt nöjda med att ha rott hem, till det första stapplande steget på en väg vi knappast visste vart den skulle leda. Det var en krönika, författad av den då högste ansvarige för idrottsfrågor i forumets hemstad Malmö, nämligen kultur- och fritidskommunalrådet Lynn Ljungberg, socialdemokrat och tidigare elithandbollsspelare, och den ägnades ”den klassiska frågan om bredd och elit inom idrotten” som det stod i redaktörens presentation. Ja, det vill säga att rubriken var ”Bredd och elit” men det tar större delen av den i och för sig ganska korta krönikan att komma till kärnfrågan. På vägen dit resonerar krönikören klokt och socialdemokratiskt kring olika frågor som rör barn- och ungdomsidrotten, till exempel nämner hon föreningsfostran och tävlingsfostran, begreppsliga lån från en forumet närstående professor; vidare kommer hon in på de så kallade träningsavgifterna som föräldrar får betala, och som enligt Ljungberg varierar på ett ”odemokratiskt” sätt, vilket påverkar bredd- och elitverksamheten: sponsorer – föräldrar och andra – vill ha snabb avkastning på insatta medel. Men, menar hon, ”[b]redd och elit behöver varandra i ett växelbruk./.../ Eliten, stjärnorna, idolerna behövs för att skapa det där magiska. Attraktionen och drömmen för en del och det konkreta målet för andra.” För den som följt diskussionen om bredd och elit inom idrotten, politiken och forskningen representerar hennes utsaga ett annorlunda, nästan poetiskt perspektiv.

Frågan om samspelet mellan bredd och elit har ägnats en hel del tankemöda inom idrottsforskningen. Grundhypotesen som prövats vetenskapligt har som regel varit att elit ger upphov till bredd, och antagandet om det sambandet har oftast sin upprinnelse i behovet av att legitimera idrottspolitiska satsningar på elitsport med att det är till fromma för folkidrotten, breddidrotten – att fler vanliga människor kommer att ägna sig åt idrott för att ett litet antal ovanliga människor vinner, ja till och med bara kanske vinner, medaljer i stora internationella mästerskap. Forskningen på området har som sagt varit omfattande, bland annat har en text i forumets systerpublikation *Scandinavian Sport Studies Forum* behandlat frågan, och för alla oss som inte har möjlighet att själva skapa oss en överblick över forskningsläget har Rasmus Storm, senioranalytiker på danska Idrættens Analyseinstitut och flitig medarbetare på forumet, gjort en traditionell litteraturstudie av publicerad forskning i området i syfte att slå fast om det kan vetenskapligt beläggas att, som det har hävdats, elit skapar bredd. Storms genomgång, som för övrigt på många sätt kan stå som modell för det slags artiklar som forumet bör publicera, finner inte stöd för huvudhypotesen; elit skapar inte bredd – i sig, per automatik. Däremot kan en elitsatsning i kombination med andra insatser för att sprida och stärka idrottsdeltagandet ge resultat, men i det läget kan det vara svårt att hävda den ena oberoende variabelns styrka över en annans. Denne redaktör, som i viss detalj följer de engelska OS-förberedelserna, har noterat att de faktiskt inbegriper ett stort mått av satsningar utöver den elitidrottsliga som själva de olympiska spelen innebär, och ser med spänning fram emot utvärderingarna när det gäller idrottsdeltagandets utveckling efter 2012. Men de kommer väl inte förrän framåt 2016 eller 2017, så den som lever får se. Under tiden suger vi lite på Lynn Ljungbergs karamell, om växelverkan, det magiska, drömmen...

Indledning¹

Idrætsledere og politikere herhjemme og internationalt griber med jævne mellemrum til en argumentation om, at elite skaber bredde i idrætten. Typisk bruges argumentet til at løfte store offentlige investeringer i opvisningsfaciliteter, for at retfærdiggøre brugen af penge på at tiltrække store internationale sportsevents, slutrunder eller lign. eller som argument for at støtte eliteudøvere og specifikke satsninger, da international sportslig succes – lyder argumentet – vil stimulere og motivere børn, unge, voksne og ældre til selv at begynde at dyrke idræt eller sport (Murphy & Bauman, 2007, p. 193; Kavetsos & Szymanski, 2009, p. 194; Vigor, Mean, & Tims, 2004, p. xi).

Således tales der ofte om den såkaldte 'trickle down-effect' (jf. Green, 2007, p. 942; Hogan & Norton, 2000), hvor elitens resultater forplanter sig i bredden og stimulerer til bredere idrætsdeltagelse til glæde for eliten, som derved får et bredere fundament at basere sine aktiviteter på. Samtidig øges befolkningens generelle aktivitetsniveau.

Lige så udbredt som argumentet er, ligeså uklart og vagt dokumenteret synes det at være. Påstanden fremsættes som regel som en generel opfattelse uden nogen form for bagvedliggende eller videre grundig analyse. Dette arbejdspapir søger derfor at kaste lidt mere lys over sagen ved at stille spørgsmålet: *Hvad ved vi egentlig om den påståede sammenhæng? Er den reelt tilstede, og hvor entydig er den i så fald?*

Papirets opbygning og metode

Papiret er opbygget som følger: Først gennemgås den eksisterende danske og internationale litteratur på området med korte oprids af dens hovedkonklusioner. Derefter summeres konklusionerne op, og der peges på, hvilke centrale pointer konklusionerne fører frem til. Herefter drøftes kort de områder, der forekommer relevante at arbejde videre med i fremtiden.

Sidst samler en litteraturliste alle gennemgåede studier, som teksten undervejs henviser til.

I forbindelse med afdækning af papirets problemstilling er der foretaget en større litteratursøgning, ligesom øvrige studier af spørgsmålet er inddraget. Det må dog understreges, at der findes yderligere kilder ud over de, der gennemgås her². Det er imidlertid min opfattelse, at de vigtigste af de hjemlige og internationale studier er afdækket her, idet en stor del af den totale pulje af studier refereres via papirets anvendte studier.

Danske studier og forskning

Spørgsmålet om, hvorvidt elite skaber bredde, er løbende blevet drøftet i såvel forskningsmæssig som idrætspolitisk sammenhæng herhjemme. Mest kendt er nok Claus Bøjes

1 Tak til Klaus Nielsen, Henrik Brandt, Søren Bang, Claus Bøje og Jan Ove Tangen for kommentarer til dette arbejdspapir.

2 I de studier, der inddrages i dette papir, indgår i flere tilfælde store litteratursøgninger, der opsummerer de vigtigste resultater fra en række studier.

afvisning af sammenhængen, som han blandt andet fremførte i artiklen, Opgør med enhedstankens ideologiske fundament, fra 1978 (Bøje, 1978), og som han også senere gentog i bogen, Idrættens Tredje Vej, fra 1994 skrevet med Henning Eichberg (Bøje & Eichberg, 1994).

I perioden mellem de to publikationer, og efter, er de fremsatte problematiseringer af spørgsmålet blevet debatteret gentagne gange. Her fokuserer vi på de mere systematiske danske studier af emnet, og bevæger os derefter over i den internationale litteratur, der behandler spørgsmålet.

Danske betænkninger

Spørgsmålet om, hvorvidt elite skaber bredde, er første gang systematisk behandlet i Betænkningen om Idrætten og Fritidslivet fra 1974 (Ministeriet for Kulturelle Anliggender, 1974), hvor man på baggrund af medlemstal fra en række populære idrætsgrene (badminton, roning, fodbold, cykling, håndbold og tennis) i perioden 1947-1972 konkluderede, at der tilsyneladende ikke var ”nogen sammenhæng mellem eliteidrætspræstationernes reklameeffekt og medlemstilgang i de år, hvor Danmark havde haft verdensmestre, olympiske guldvindere eller lignende internationale placeringer inden for de pågældende idrætsgrene” (Ministeriet for Kulturelle Anliggender, 1974, p. 79).

Derimod pegede man på, at der faktisk havde været øget tilgang til eksempelvis badminton i en periode, hvor Danmark ellers klarede sig dårligere end tidligere. Årsagen til tilgangen blev herunder tillagt udbygningen af faciliteter til badminton, der netop skete i perioden med øget medlemstilgang.

Cirka ti år senere blev der i forbindelse med afgivelse af Betænkningen om Eliteidræt i Danmark (Kulturministeriets eliteidrætsudvalg, 1983) fulgt op på analysen under inddragelse af badminton, fodbold, håndbold, tennis, roning, svømning, sejlsport og ridesport.

Konklusionen var, at der ikke var noget entydigt billede at spore, idet ”de få steder, hvor der synes at være en positiv sammenhæng mellem eliteidrætspræstationen og tilgang, opvejes af en række tilfælde, hvor den omvendte sammenhæng umiddelbart synes at være tilstede” (Kulturministeriets eliteidrætsudvalg, 1983, p. 43). Formodningen om faciliteternes betydning for medlemstilgangen blev i den forbindelse fremhævet som årsag, ligesom andre faktorer, blandt andet øget fritid og udviklingen i den generelle samfundsmæssige velstand blev fremsat som bud på forklaringer bag øget idrætsdeltagelse.

Elitens reklameværdi og medlemsudvikling 1981-2001

Hvor betænkningerne stopper, søger professor Klaus Nielsen i artiklen, Skaber elite bredde – og omvendt? (Nielsen, 2002), at følge studiet op for perioden 1981 til 2001. Nielsen fokuserer herunder på atletik, badminton, boksning, bordtennis, curling, cykling, fodbold, golf, gymnastik, håndbold, ishockey, ridning, roning, sejlsport, svømning, tennis og volleyball og disses internationale resultater i forhold til medlemsudviklingen for både mænd og kvinder i samme idrætsgrene.

Selvom Nielsen finder et ret broget billede ved at sammenholde eliteidrætspræstationerne med udviklingen i medlemstallene, er den overordnede konklusion imidlertid i overensstemmelse med de tidligere betænkningers konklusioner. Således skriver Nielsen afsluttende:

Selvom der er nogle eksempler, der umiddelbart tyder på, at eliteidrætspræstationer giver sig udslag i forøget medlemstal (eller mindre fald i medlemstallet end i de øvrige år), er der klart flere tilfælde, der tyder på det modsatte, eller at reklameeffekten slet ikke kan aflæses (Nielsen, 2002, p. 220).

Endvidere tilslutter Nielsen sig argumentet om, at op- og nedgang i medlemstal må bestemmes af andre faktorer end eliteresultater. Det afdækkes imidlertid kun meget overfladisk, hvilke faktorer der så er tale om.

DIF's KPMG-rapport

Det er senest i Søren Møllers årsberetning til DGI's årsmøde 2010 blevet refereret, at den rapport som Danmarks Idræts-Forbund (DIF) bestilte hos revisionsfirmaet KPMG's konsulentenhed i 2002 med henblik på at belyse eliteidrættens struktur og styring (KPMG Consulting, 2002), ligeledes har behandlet spørgsmålet om elite-bredde.

Det er ikke helt korrekt i den forstand, at rapporten ganske vist refererer til blandt andet eliteidrætsbetænkningen gennemgået ovenfor samt til andre studier af forholdet og på denne baggrund konkluderer, at der ikke er nogen entydig sammenhæng; men nogen selvstændig analyse indeholder rapporten ikke.

Overordnet lægger rapporten sig i sporet af de tidligere undersøgelser og konkluderer, at forholdet mellem elite og bredde forekommer komplekst og som et forhold, der bør bestemmes nærmere i forhold til den konkrete idrætsgren og case:

Sagen er nok den, at det er relativt komplicerede virkningsstrukturer, der får idrætsgrene til at få større eller mindre bredde til forskellig tid, og at det kun i mindre (antagelig varierende) grad hænger sammen med antallet af eliteudøvere og tv-dækning, men nok så meget om tidsånden, normer, adgang til faciliteter, mode, lokale forhold, eliternes karakter, velfærdsniveauer m.v. (KPMG Consulting, 2002, p. 121) .

Kjeldsen om elite-, bredde- og spørgsmålet

Ud over KPMG's refleksioner over tidligere undersøgelser er der ikke fundet større danske studier af spørgsmålet ved litteratursøgningen i forbindelse med udarbejdelsen af dette arbejdsrapport.

I et speciale fra Økonomisk Institut, Københavns Universitet, skrevet af Katrine Kjeldsen, Sport i Danmark (Kjeldsen, 2008), er spørgsmålet imidlertid behandlet i et selvstændigt kapitel.

Her kigger Kjeldsen på udviklingen i medlemstal fra Danmarks Idræts-Forbund (DIF) i perioden 1994-2007 inden for damehåndbold, herrefodbold og badminton. Hun vurderer, at disse sportsgrene kan virke illustrative, hvis man formoder, at der skulle være en effekt af gode internationale sportsresultater på deltagelsen. Således vandt Danmark OL i 1996, 2000 og 2004 i damehåndbold, Europamesterskabet i herrefodbold i 1992, mens Poul Erik Højer vandt All England i 1995 og 1996 samt OL guld i 1996, Camilla Martin vandt VM i 1999 og OL guld i 2000, og Peter Gade vandt EM i 1998 og 2000 (Kjeldsen, 2008, p. 42).

Kjeldsen anfører på baggrund af sin analyse, at der ikke generelt kan ses nogen effekter på medlemstallene som følge af elitepræstationerne (Kjeldsen, 2008, pp. 43, 107).

Der kan dog godt ses en meget lille stigning i andelen af børn to år efter såvel europamesterskabet i fodbold samt efter de gode badmintonpræstationer i 2000, men det kan nemt skyldes andre forhold. Desuden kommer effekten relativt langt efter toppræstationerne, hvorfor den ofte argumenterede reklameeffekt burde have lagt sig, medmindre den opstår forskudt af præstationerne. Men det er som regel ikke det argument, der fremføres, når den positive sammenhæng mellem elitesportsresultater og breddedeltagelse betones.

Håndboldøkonomi.dk – fra forsamlingshus til forretning

En anden undersøgelse, der dog kun omhandler en enkelt sportsgren – i dette tilfælde håndbold – bør også nævnes i denne sammenhæng. Det er rapporten, Håndboldøkonomi.dk – fra forsamlingshus til forretning, forfattet af Rasmus K. Storm og Ulrik Almlund (Storm & Almlund, 2006). Rapporten indeholder som sådan ikke nogen selvstændig analyse af spørgsmålet, men kommer under inddragelse af medlemstal fra Dansk Håndbold Forbund (DHF) alligevel med en overordnet vurdering af relationen.

Kigger man nærmere på tallene, viser den generelle udvikling i perioden 1988 – 2005, når der korrigeres for befolkningsmæssig udvikling i samme periode, at dansk håndbold under ét går tilbage medlemsmæssigt (Storm & Almlund, 2006, p. 140). Ses der nærmere på specifikke aldersgrupper kan der imidlertid godt antydes en positiv effekt for piger i aldersgruppen mellem 6 og 17 år efter damelandsholdets sølvmedaljer ved VM i Norge i 1993, guld ved EM i Tyskland i 1994, bronzemedaljen ved EM i Østrig/Ungarn i 1995 og EM- og OL-guldet i 1996, da andelen af medlemmer i forhold til befolkningstallet stiger helt frem til 1999, hvor det dog begynder at falde igen. Et fald, der ikke stopper på trods af succesen med OL-guld i 2000 og EM-guld på hjemmebane i 2002. Skulle der være en effekt af disse medaljer, kommer den i givet fald først i 2003, hvor der kan ses en positiv udvikling frem mod 2004, hvor kvindelandsholdet vandt sølv ved EM i Ungarn og guld ved OL i Athen.

De sportslige succeser til trods formår udviklingen imidlertid ikke at hæve andelen af medlemmer tilbage til startniveauet i 1988, og betragtet over hele perioden forekommer der samtidig ikke at være nogen synderlig generel effekt, der totalt set har hævet antallet af medlemmer i gruppen af 6-17-årige piger. Skulle der være en effekt af gode sportslige resultater, skylder man desuden at forklare, hvorfor niveauet i blandt piger i denne aldersgruppe var så højt i 1988, hvor der ikke var nogen synderlige eliteresultater at øge motivationen med.

Billedet gældende for drenge i samme aldersgruppe viser et generelt fald fra 1988 til 2005, der ikke påvirkes af herrehåndboldlandsholdets bronzemedalje hentet i Sverige i 2002, hvorefter andelen af medlemmer i forhold til befolkningsudviklingen fortsætter med at falde. Udviklingen vender en smule efter 2003 og fortsætter i lettere positiv retning efter bronzen ved EM i Slovenien i 2004, men det er tvivlsomt, om effekten skyldes dette resultat i sig selv. Kvinder såvel som mænd i aldersgruppen 18-25 set i forhold til befolkningsudviklingen er generelt faldende i hele den afsøgte periode (Storm & Almlund, 2006, p. 141) – en udvikling, der i øvrigt er fortsat siden, hvor DHF har mistet 30 procent af sine voksne medlemmer de seneste 10 år.

Dansk litteratur – opsamling

Generelt set kan ingen af de ovenfor gennemgåede danske studier dokumentere en automatik mellem elitens resultater og breddedeltagelsen. I de tilfælde, hvor der kan antydes en effekt, er effekten kortvarig og aftager igen, ligesom eksempler på en positiv sammenhæng ifølge nogle af de gennemgåede studier opvejes af eksempler på det modsatte. Samtidig peges der i flere tilfælde på, at andre faktorer, fx faciliteter spiller en rolle.

Noget tyder altså på, at der måske nok i nogle tilfælde kan aflæses en reklameeffekt, men noget tyder samtidig på, at andre faktorer virker ind på den langsigtede lyst til at dyrke en specifik idrætsgren.

I det nedenstående skal vi se nærmere på, hvad den internationale litteratur fortæller om spørgsmålet.

Internationale studier og forskning

Hvor de danske studier er relativt begrænsede, og kun sporadisk – og kun inden for enkelte idrætsgrene – er fulgt op af nyere studier siden 2002, findes der internationalt en del litteratur om emnet.

Prisen for olympisk guld er lavere deltagelse

En af de mere klare afvisninger af sammenhængen mellem medaljer og succes findes i artiklen: "The 'Price' of Olympic Gold" (Hogan & Norton, 2000) skrevet af de to australske forskere: Kieran Hogan og Kevin Norton fra School of Physical Education, Exercise and Sport Studies, University of South Australia.

Studiet undersøger den australske elitesportssatsning i lyset af en politisk fremhævelse af netop denne gængse opfattelse. Således anfører Hogan & Norton, at den massive og succesrige australske satsning fra 1980'erne frem til årtusindskiftet i høj grad blev retfærdiggjort med argumentet om, at satsningen ville have en afsmittende effekt på den brede deltagelse (Hogan & Norton, 2000, p. 211).

Ved en gennemgang af australske data for breddedeltagelse, udviklingen i voksne, børn og unges BMI-tal samt medaljehøst i perioden 1976–1996 anfører Hogan og Norton, at hvor de australske mål om at kompensere for det medaljeløse OL i Montreal i 1976 nok er indfriet gennem en kraftig vækst i internationale sportslige resultater, så er den australske breddedeltagelse ikke blevet forbedret, ligesom børn og unge generelt er i dårligere form. De skriver:

Based on the available information there is no evidence that physical activity participation rates have increased during the past two decades. Indeed, there are data suggesting that most Australians are getting fatter and that children, in particular, are becoming less fit. All of this has happened during the time that Australia has enjoyed an enormous and unparalleled rise in international sporting success. To assume that achieving the first ASC objective will "trickle-down" to achieve the second objective is misguided. Directing approximately one billion dollars to the elite apex of the sports pyramid in expectation that mass participation will result is irresponsible

(...) we should not accept as a matter of fact that our elite sports success translates into motivation to become active among the rest of the population (Hogan & Norton, 2000, p. 216)

Samlet set er analysen interessant, da den ret klart viser, hvordan en entydig elitesatsning ikke skaber øget breddedeltagelse, men måske tværtimod kan virke direkte kontraproduktiv. Som årsag til denne udvikling kan der peges på, at finansieringen af breddeidrætten i Australien i mange år har været underprioriteret i forhold til eliten, der har nydt godt af massive investeringer (Green, 2007).

New Zealand-studiet

Pointen om, at ensidig elitefokusering og investering kan virke negativt i forhold til breddedeltagelse, finder vi også i det New Zealandske studie, ”The trickle down effect of top level sport: myth or reality? A case study of the Olympics” (Hindson, Gidlow, & Peebles, 1994).

Baseret på en spørgeskemaundersøgelse af 35 new zealandske sportsklubber og idrætsforeninger samt seks specialforbund i perioden efter vinter-OL i Albertville og sommer-OL i Barcelona konkluderer Hindson et al., at man blandt langt størstedelen af klubberne og specialforbundene ikke kunne spore nogen positive effekter. Således havde kun seks af de adspurgte klubber oplevet en forøgelse i forespørgsler om medlemskab, ligesom kun tre oplevede egentlige stigninger i medlemstal, hvad angår konkurrerende medlemmer, mens to klubber oplevede stigninger i medlemskaber med såkaldt ’rekreativt’ sigte. Med henblik på at vurdere eventuelle positive effekter af succesfulde OL-resultater på deltagelsen, anfører forfatterne således, at der ikke er nogen automatik i sammenhængen:

Unless the games are embedded in a longer-term developmental strategy, they are very unlikely to have any general, and only limited sports-specific, impacts (Hindson et al., 1994).

Forfatterne peger desuden på, at elitefokus måske oven i købet kan være direkte kontraproduktivt i forhold til at danne motivation for at deltage. ”(...) sport organizations need to ensure that marketing is sensitive to consumer resistance arising from an awareness of how difficult it is (...) to emulate our sporting heroes and heroines” (Hindson et al., 1994).

Dette argument peger på, at motivation for adfærdsændringer mere sandsynligt sker, hvis de personer som skal ændre adfærd, selv mener, de er i stand til at i **mødekomme det specifikke mål** for adfærdsændringen. Dette argument understøtter en formodning om, at det kan være vanskeligt at motivere personer, der i forvejen er fysisk inaktive gennem fremhævelse af elitesportsudøvere, fordi sidstnævntes præstationer langt overstiger, hvad den fysisk inaktive persons egne evner formentlig rækker til. I sig selv kan dette altså virke direkte modsat hensigten (se også: Vanden Heuvel & Conolly, 2001; Bloomfield, 1973; Sarrazin, Vallerand, Guillet, Pelletier, & Cury, 2002).

Amerikanske problemer

Et sådant argument finder støtte i Matthew T. Bowers, Laurence Chalip & B. Christine Greens analyse af det amerikanske sportssystem: “Beyond the Facade: Youth sport de-

velopment in the United States and the illusion of synergy” (Bowers, Chalip, & Green, 2011).

Heri argumenterer forfatterne, at det ekstreme fokus på præstation, der gennemsyrrer det amerikanske samfund – og hvad angår internationale elitesports resultater blandt andet har resulteret i, at USA topper medaljeranglisten ved OL historisk og aktuelt – smitter af på sportens område, og reelt forhindrer, at bredere dele af befolkningen aktiveres og dyrker motion: “The professionalized sports model is so ingrained in the collective American psyche that it is difficult to develop and sustain sports programmes that do not conform to this image” (Bowers et al., 2011, p. 179).

Kombineret med en decideret kaotisk og ustruktureret idræts- og sportssektor uden overordnede strategier eller organisationer, der koordinerer eller udvikler mulighederne for, at den amerikanske befolkning kan dyrke idræt, sport og motion, er resultatet ikke overraskende, at kun hver tredje amerikaner kan betegnes som fysisk aktiv, mens hver tredje er decideret fed.

(...) the more fundamental problem has to do with the emphasis on excellence, particularly within the schools. Children (especially adolescents) must compete to “make the team”, and more are excluded than are included. Thus, the very values of the American sports system are inconsistent with its use as a public health tool (Bowers et al., 2011, p. 180).

Samtidig kan der registreres en markant stigning i fedme blandt børn og unge siden midten af halvfjerdserne. Frem til midten af 2000-tallet opgør de amerikanske sundhedsmyndigheder ifølge forfatterne den procentvise stigning i overvægtige børn således (opdelt på alder):

2 til 5-årige: fra 5,0 til 12,4 procent
6 til 11-årige: fra 6,5 til 17,0 procent
12 til 19-årige: fra 5,0 til 17,6 procent

Ifølge forfatterne er dette en meget alvorlig udvikling, der netop bunder i et overdrevent elitefokus, der har en decideret kontraproduktiv effekt på folkesundheden:

Among the major issues with which youth sport must contend are increasing social pressure for early specialization in a particular sport, a culture of professionalization that detracts the from playful, participatory nature of youth sport, and the increasing imposition of adult values and parental/coach abuse and misconduct. (Bowers et al., 2011, p. 181)

Det kan ikke afvises, at der er en effekt

Et studie, der imidlertid anfører en lidt anden konklusion end de ovennævnte findes i rapporten, *The impact of the Olympics on participation in Australia: Trickle down effect, discouragement effect or no effect?* skrevet af to andre australske forskere Heuvel og Conolly

(Vanden Heuvel & Conolly, 2001).³ En gennemgang af samme data som Hogan & Norton viser ifølge Heuvel og Conolly, at den langsigtede nedgang i breddedeltagelse, der ganske rigtigt kan observeres, faktisk 'tager en pause' i perioden august-november 2000, hvor OL i Sydney forløb.

I den forstand, anfører forfatterne, at det rent faktisk ikke kan afvises, at der er en effekt af OL (Vanden Heuvel & Conolly, 2001, p. 8). Det må dog bemærkes, at den formentlig primært er meget kortsigtet, ligesom forfatterne anfører, at talmaterialet ikke giver et fuldstændigt klart svar (Vanden Heuvel & Conolly, 2001, p. 9).⁴

Sport for all og store sportsevents i Australien

Af nyere studier af sammenhængen mellem 'Sport for All' og store sportsbegivenheder, har Veal & Frawley (2009) set nærmere på udviklingen i den australske idrætsdeltagelse før, under og efter de olympiske lege i Sydney i 2000, Rugby World Cup i 2003 og Commonwealth Games i Melbourne i 2006.

OL i Sydney

I forhold til de olympiske lege i Sydney anfører forfatterne, at de foreliggende data – der kan bruges til at behandle spørgsmålet – er utilstrækkeligt til at give noget entydigt svar på spørgsmålet (Veal & Frawley, 2009, p. 32).⁵

Forsøger man alligevel at udlede nogle trends fra data, fremgår det, at selvom der er en generel vækst i bredde-deltagelsen i perioden lige efter Sydney, skyldes det ikke vækst i olympiske sportsgrene, der generelt var i tilbagegang, men derimod vækst i ikke-olympiske discipliner (Veal & Frawley, 2009, p. 16). Faktisk var svømning den idrætsgren med størst tilbagegang efter OL i 2000, selvom det er den mest profilerede og mest succesfulde olympiske sportsgren i Australien. Andre prominente sportsgrene i tilbagegang var tennis og atletik.⁶

Dermed forekommer det ifølge forfatterne spekulativt at slutte, at breddedeltagelse pr. automatik stimuleres gennem en reklameeffekt, medmindre den afsmittende effekt sker inden for andre områder end de discipliner, der eksponeres i forbindelse med OL. Selvom data ikke direkte kan bruges til at afvise en sådan generel reklameeffekt, så peger Veal & Frawley på den anden side klart på, at andre faktorer tydeligvis er på spil i forhold til op- og nedgange i breddedeltagelsen; "(...) Such additional factors could relate to variation in

3 Studiet er ikke publiceret, men rekvireret direkte hos forfatterne. Følgende kommentar bør man være opmærksom på, når man læser studiet (følgende er svaret fra forfatterne): "Thank you for your email. The Olympic effects paper you refer to was unfortunately not published because the then ABS sport participation survey was cancelled in November 2000 and we subsequently did not have enough data from which to draw conclusions. However the draft is available on request and a copy is attached. Please note that it should be cited as unpublished work and with the caveat that the research was not conclusive due to the lack of continuing data".

4 Forfatterne anfører også, at respondenterne, der figurerer i talmaterialet måske har været mere tilbøjelige til at rapportere øget fysisk aktivitet, fordi det generelle øgede fokus på sport i medierne pga. OL har haft en indvirkning på respondenternes opmærksomhed på sport og fysisk aktivitet. Studiet tager heller ikke højde for, om det var allerede idrætsaktive personer, der blot øgede deres aktivitetsniveau i den skitserede periode, eller om inaktive også blev aktiveret (Vanden Heuvel & Conolly, 2001, pp. 12-13).

5 Dette er delvist i modstrid med de andre gennemgåede australske studier, der rent faktisk udleder nogle mere eller mindre klare konklusioner på frembragt data. Det er imidlertid ikke muligt at vurdere data nærmere, hvorfor vægten er lagt på at gengive de respektive studiers egne udlægninger så nøjagtigt som muligt.

6 Hermed stilles der indirekte spørgsmålstegn ved Heuval og Conollys studie.

the availability of physical and organizational infrastructure for different sports” (Veal & Frawley, 2009, p. 16).

Et andet studie af Sydney legene, foretaget af Cashman, Toohey, Darcy, Symons & Stewart (2004) peger herunder på, at der ikke var nogen positive effekter at spore på sportsdeltagelsen, bortset fra et mindre opadgående, men hurtigt aftagende hop i deltagelsesgraden omkring 2000 (som også Heuvel & Conolly finder). De længerevarende effekter kunne imidlertid tolkes negativt, idet den aktive deltagelsesgrad målt 12 måneder efter legene indikerer, at færre er aktive efter legene end før. Således lå deltagelsesgraden i 1998 og 1999 på 28,9 procent i befolkningen, mens den i 2001 var faldet til 23,5 procent (Cashman, Toohey, Darcy, Symons, & Stewart, 2004, p. 8; Murphy & Bauman, 2007, p. 194).

Rugby World Cup 2003 med effekt

Hvor man således ikke kan finde nogen klar relation mellem breddedeltagelse og OL i Sydney i 2000, peger Veal & Frawley imidlertid på ét eksempel, hvor der tilsyneladende har været en klar effekt. Det drejer sig om udviklingen i den generelle deltagelse i rugby, der steg efter Australien var vært ved Rugby World Cup I 2003 (Veal & Frawley, 2009, p. 25).

Således steg deltagelsesgraden i rugby fra 0,67 procent af befolkningen i 2002 til over 1 procent i 2005. Dette er faktisk en relativt voldsom stigning set i lyset af, at befolkningstallet også steg i perioden. Numerisk set steg antallet af registrerede rugby medlemmer fra 100.000 i 2002 til 160.000 i 2005.⁷ Det skal også bemærkes, at stigningen i medlemmer var størst i de australske stater, hvor rugby i forvejen er store sportsgrene, New South Wales og Queensland. Det ville være interessant at dykke nærmere i dette studie med henblik på at afdække om, der i forbindelse med Rugby World Cup var gjort noget generelt for at hjælpe efterspørgslen på gled ud over selve afholdelsen af eventen.

Commonwealth Games 2006

Ingen effekter kan derimod registreres i forhold til afholdelse af Commonwealth Games i 2006. I givet fald er den formentlig negativ, om end det ifølge Veal & Frawley ikke kan afvises, at Commonwealth Games kunne have forhindret en større nedgang end den, som den generelle nedgang i breddedeltagelsen udviser i perioden 2005-2007. Således fremgår det, at alle stater i Australien – også staten, hvor Commonwealth Games blev afholdt (Victoria) – på nær én oplevede fald i deltagelsen i perioden (Veal & Frawley, 2009, pp. 26-27). Ser man nærmere på faldet inden for de sportsgrene, der er på programmet i Commonwealth Games, er faldet dog mindre end i idrætsgrene udenfor, hvilket kunne tyde på, at Commonwealth Games har modvirket en nedgang på visse områder. Det er dog imidlertid værd at bemærke, at højtprofilerede Commonwealth Games-idrætsgrene som svømning, cykling, basketball og netball alle oplevede tilbagegang i perioden – hvilket gør en sådan effekt tvivlsom (eller i det mindste uklar).

Desuden fandt man kun meget få respondenter i en spørgeskemaundersøgelse, efter Commonwealth Games, der som grund angav, at årsagen til deres forøgede deltagelse rent faktisk var Commonwealth Games. Det skete faktisk kun i staten Victoria, hvor procentandelen, der angav Commonwealth Games som årsag, blot var på én procent af de adspurgte (Veal & Frawley, 2009, p. 29). Hvis der var en effekt, var den altså forsvindende lille.

⁷ Stigningen for mænd var den største – i alt 79 procent, mens stigningen var noget mindre for kvinder: i alt 20 procent (Veal & Frawley, 2009, p. 24).

Tv-sportskigning og overværelse af live-events kan øge deltagelsen

Et studie, der derimod synes at bekræfte en sammenhæng mellem interesse for sport og deltagelse, her tv-sportskigning samt overværelse af store sportsevents – er et nyere studie af Peter Dawson og Paul Downward: "Participation and media coverage in sport: some initial insights" (Dawson & Downward, 2011).

Forfatterne finder her, på baggrund af statistiske analyser af data fra en engelsk befolkningsundersøgelse (af personer over 16 år) indsamlet i perioden 2005 – 2008, at hvor der en stærk negativ sammenhæng mellem tv-kiggeri generelt og fysisk aktivitet, så er der faktisk en positiv sammenhæng mellem sports-tv-kiggeri og deltagelse (Dawson & Downward, 2011, p. 28). Har respondenterne i undersøgelsen overværet en sportsevent inden for de seneste fire uger synes dette dog at virke endnu mere positiv ind på deltagelsesniveauet.

Analysen skelner imidlertid ikke mellem, hvilke typer af tv-kigning eller sportsevents, der er tale om, hvorfor det er lidt uklart om det udelukkende er elitesport, respondenterne har kigget på, og derfor er blevet motiveret af, eller om det blot er sport generelt, de har set på. Sammenhængen mellem, hvilke idrætstyper man ser og, hvilke man deltager i er heller ikke klarlagt. Vi kan derfor heller ikke afgøre om sports-sening af en idrætsgren øger motivet for at deltage i samme idrætsgren (som det typisk anføres) eller helt generelt.

Analysen siger imidlertid ikke noget entydigt om, hvad der er årsag og virkning, altså om det er i forvejen aktive, der generelt har en forøget tendens til at se meget sport eller om det er sportskiggeriet i sig selv, der direkte skaber et øget fysisk aktivitetsniveau.⁸ Og endelig vurderer analysen ikke eventuelle divergerende effekter på hhv. kort og lang sigt.

Under alle omstændigheder anføres der dog at være en vis samtidighed (komplementaritet) mellem fysisk aktivitet og sports-sening (Dawson & Downward, 2011, p. 38).

Afslutningsvist anfører forfatterne, at de i analysen afdækkede forhold måske i virkeligheden peger på, at sportsinteresserede forbruger sport såvel aktivt som ved at kigge på. Altså, er man fysisk aktiv vil man også se mere sport og gå til flere events, fordi sport generelt set interesserer én.

Desuden anfører forfatterne, at da flere faktorer virker ind på deltagelsen, hvorfor man bør søge at øge interessen for sport gennem en integreret indsats i stedet for entydigt at fokusere på nogle enkelte af de positivt indvirkende faktorer.

London 2012 og spørgsmålet om breddedeltagelse

Forud for de kommende Olympiske Lege i London i 2012 har spørgsmålet om afledte effekter – herunder også de afledte deltagelsesmæssige og sundhedsmæssige effekter – ligeledes været drøftet intensivt. Således har en stor del af informations- og promotionsmateriale produceret i forbindelse med afgivelse af det engelske bud på legene slået på, at en afholdelse af OL på engelsk jord ville give et markant boost til englændernes fysiske aktivitetsniveau (Vigor et al., 2004; Girginov & Hills, 2008; Kavetsos & Szymanski, 2009).

Som reaktion på dette har blandt andre Professor Fred Coalter fra Department of Sports Studies, University of Stirling i Skotland søgt at afdække baggrunden og realiteten for denne påstand i sit paper: *Stuck in the Blocks? A sustainable sporting legacy* (Coalter, 2004).

8 Pilgaard (Pilgaard, 2009, p. 249ff) konkluderer således, at med højt aktivitetsniveau følger også en øget interesse for mediasport. Derfor er det meget tænkeligt, at der reelt er tale om samme årsags-/virkningsforhold i den engelske undersøgelse selvom forfatterne ikke præcist afklarer det.

Overordnet anfører Coalter, at ikke bare virker antagelsen fjernt fra virkeligheden, ligledes har væksten i idrætsdeltagelse blandt englænderne været i idrætsgrene og motionsformer, der ikke er på det olympiske program (Coalter, 2004, pp. 94-96). Derpå gennemgår Coalter en række internationale undersøgelser og studier og sammenfatter svaret på spørgsmålet om, hvorvidt store sportsbegivenheder som fx de olympiske lege har nogen positiv effekt i forhold til befolkningens idrætsdeltagelse, således:

Most of the evidence quoted here suggests that major sporting events have no inevitably positive impacts on levels of sports participation. Further, many of the implicit assumptions about stimulating participation (sporting role models, 'trickle down effects', media coverage) are at best simplistic as single variable theories of behavioral change. While events such as the Olympic Games may have some role to play, this is only as part of a much more systematic and strategic developmental approach (Coalter, 2004, p. 105).

Denne argumentation afviser på den ene side ikke, at store sportsevents kan have en betydning i forhold til idrætsdeltagelse generelt, men den peger imidlertid samtidig på, at det kun er en del af forklaringen, der skal findes i et komplekst samspil mellem en række faktorer. Der er som nævnt ovenfor ingen automatik (Coalter, 2004, p. 99), og skal det lykkes, kræver det ifølge Coalter en massiv indsats på mange områder, om end Coalter ikke systematisk undersøger, hvilke det så er og, hvordan de eventuelt spiller sammen.

I London-buddet er dette dog delvist erkendt, idet det ifølge Coalter anføres, at skal målene indfries, vil det kræve: 1) massiv og vedvarende offentlige investeringer, 2) commitment fra lokale myndigheder, 3) reformering af sportsundervisning og -tilbud i skolerne, 4) udviklingen af uddannelsesprogrammer for græsrodde samt 5) commitment fra det engelske Department of Health i forhold til at understøtte sport og fysisk aktivitet.

Til dette anfører Coalter lidt kynisk, at bliver en sådan bredspektret indsats imidlertid gjort i forhold til at skabe øget fysisk aktivitet, er det tvivlsomt om der overhovedet bliver brug for de Olympiske Lege (Coalter, 2004, p. 106). Dermed peger Coalter på, at en direkte investering i græsrodssport formentlig vil være langt mere effektiv end, hvis den kanaliseres igennem en elitesportsbegivenhed.

Denne pointe bakkes delvist op af et andet studie – Vassil Girginov & Laura Hills' "A Sustainable Sports Legacy: Creating a Link between the London Olympics and Sports Participation" (Girginov & Hills, 2008) – der peger på, at bestræbelserne på at skabe en vedvarende breddedeltagelse i England som følge af OL i 2012 lider af en mangel på inddragelse af relevante lokale aktører i de områder, hvor store dele af OL-aktiviteterne skal finde sted. Desuden peger Girginov og Hills på, at den støtte, der er søgt kanaliseret til at styrke breddedeltagelsen, er projektorienteret og ikke langvarig i et omfang, der giver håb om nogen bæredygtig effekt.

Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt OL i London overhovedet vil have en positiv effekt i de områder, hvor de fleste aktiviteter skal foregå, og som i forvejen er præget af problemer med overvægt og lav deltagelsesgrad blandt beboerne.

Sammenfattende peger Girginov og Hills dermed på, at selvom der ganske vist er et potentiale, så vil det ikke blive indfriet, medmindre en række faktorer bringes i spil. Pointen om fraværet af automatik synes således gentaget. Dog lider studiet lidt af mangel på præci-

sering af og dokumentation for, hvilke faktorer der tale om og, hvordan de eventuelt spiller sammen.

Den engelske legacy rapport

Som optakt til afholdelse af OL i London 2012 er der igangsat et større arbejde for at forankre og netop skabe en egentlig ”legacy”. I rapporten, *A systematic review of the Evidence Base for Developing Physical Activity and Health from the London 2012 Olympic and Paralympic Games* (Weed, Coren, & Fiore, 2008), søger forfatterne på denne baggrund at afdække mulighederne inden for en række områder – herunder spørgsmålet om mulige effekter på breddedeltagelsen som følge af store sportsevents.

Ifølge Weed et al. er det en udbredt fejlfortolkning, at ingen olympiske lege har hævet breddedeltagelsen (Weed et al., 2008, p. 8). Forfatterne præciserer det på den måde, at selvom der ikke er nogen dokumentation for, at store sportsevents har hævet deltagelsen, er det ikke ensbetydende med, at det ikke er sket. Fraværd af dokumentation kan i princippet skyldes, at der ikke er blevet gennemført relevante evalueringer. Desuden anfører forfatterne, at da det ikke tidligere har været forsøgt at skabe en effekt i reel forstand, er det heller ikke mærkeligt, hvis der ikke har været nogen effekter.

Rapporten er interessant derved, at den dels peger på fraværet af egentlig dokumentation, dels anfører, at strategierne i forbindelse med store sportsevents ikke har været på plads i forhold til at få en reel effekt af dem. Med andre ord kan en veltilrettelagt strategi måske give resultater. Det er med udgangspunkt i dette, at rapporten søger at finde frem til, hvilke faktorer der så kan spilles på, hvis man ønsker en bevidst og strategisk effekt – fx aktivitetsmæssigt eller sundhedsmæssigt – af en stor sportsevent.

Resultatmæssigt anfører rapporten dog, at den på baggrund af sit litteraturstudie finder, at der er uklar dokumentation for generelle effekter af såvel afholdelse af store sportsevents som af gode elitemæssige resultater. Nogle studier anfører en positiv effekt, men typisk er effekten kortsigtet og får primært allerede aktive til at deltage i andre eller flere typer af aktiviteter end dem, de allerede var aktive inden for (Weed et al., 2008, pp. 9, 26). Desuden anfører forfatterne, at deres gennemgang tyder på, at store sportsevents og gode internationale sportslige resultater i kombination med andre faktorer kan have en effekt, men vi kender ikke samspillet konsekvenser, og vi forstår ikke de forskellige mulige baggrundsvariables forskellige bidrag.

Samlet anfører rapporten, at: ”The 2012 Games (or any sports event or sport franchise) is not a magic bullet to raise participation in physical activity and sport, or to encourage positive health behaviours” (Weed et al., 2008, p. 12). På den anden side peger rapporten dog på, at tænkes OL 2012 ind i en bredere ramme, og gøres der på en række områder en målrettet indsats tilpasset relevante målgrupper kan legene medvirke til at hæve deltagelsesniveauet. Men alene gør legene altså en meget begrænset forskel – hvis nogen overhovedet.

Elitesportshelte/rollemodeller og deres effekter i forhold til øget deltagelse

En variant af argumentet om, at elite skaber bredde, er påstanden om, at elitesportsudøvere fremstår som rollemodeller, der gennem deres positive egenskaber stimulerer børn, unge og måske også voksne og ældres lyst til at deltage i sportslige aktiviteter.

Dette specifikke forhold er nærmere afdækket af et forskerhold fra det australske universitet Ballarat med professor Warren Payne i spidsen. Rapporten, *Sports Role Models and Their Impact on Participation in Physical Activity: A Literature Review* (Payne, Reynolds, Brown, & Fleming, 2003), påpeger herunder, at rollemodeller på den ene side kan spille en positiv rolle, men understreger samtidig på den anden, at det er meget afhængigt af indsatsen, om brugen af rollemodeller i konkrete programmer har en reel positiv effekt.

I rapportens forsøg på at bestemme dette nærmere anfører forfatterne, at et element i spørgsmålet om rollemodellernes betydning er, at rollemodeller ikke er nogen entydig størrelse. Forældre spiller således den vigtigste rolle som rollemodel for børn (Payne et al., 2003, p. 9), mens sportsstjerner ifølge forfatterne især kan være betydende rollemodeller hos drenge og unge mænd – dog både i negativ og positiv forstand. Betydningen af forskellige rollemodeller skifter således med alderen, men afhænger også af kønnet, da piger/kvinder ikke i samme udstrækning som drenge/mænd identificerer sig med sportsidoler.

Ét er imidlertid, om man kan identificere sig med rollemodeller i forskellige aldersgrupper eller på tværs af køn, noget andet er, om det reelt har nogen effekt, når man gør det. Her påpeger forskerne, at der i deres litteraturstudier ikke kan findes nogen videnskabelige undersøgelser, som beskæftiger sig med spørgsmålet specifikt. Der er således ikke gennemført fokuserede (evaluerings-)studier af konkrete programmer, der har haft som dedikeret formål at bruge sportsstjerner med henblik på at øge idræts- eller sportsaktiviteten i givne grupper – og som man derfor har kunnet evaluere på (Payne et al., 2003, p. 15).

I stedet gennemgår rapporten en række undersøgelser, der har undersøgt spørgsmålet om forskellige gruppers eventuelle adfærdsændringer inden for andre områder eller på anden vis beskæftiger sig med spørgsmålet fra forskellige vinkler.

Herunder peger forskellige studier ifølge Payne et al. på, at rollemodeller kan have en effekt i forhold til fx rygning, brugen af smertestillende midler og produkter med farlige egenskaber i den forstand, at de kan medvirke til at mindske forbrug (Payne et al., 2003, p. 22). Det bør dog nævnes, at rollemodeller tæt på personerne omfattet af studierne, og ikke-kendte personer havde den mest betydende effekt.

Det betyder dog på den anden side ikke, at rollemodeller ikke spiller en rolle, men mange andre faktorer og personer spiller ind, blandt andet forældre – især i forhold til deres børns aktivitetsmønstre (Payne et al., 2003, pp. 16-17). Et forhold, der i øvrigt gælder alle social-grupper.

Omvendt kan forældre også virke negativt ind på børns lyst til at dyrke sport. Ifølge Payne et al. (2003) medvirker pacende forældre eller forældre, der udtrykker sig nedladende, ydmygende eller negativt om deres børns præstationer, således til at dæmpe deres aktivitetsniveau.

Dette forhold harmonerer med norske studier, der har peget på, at selvom fokus på at vinde motiverer børn- og unge til at deltage i sport, kan dette fokus – når det bliver for

fremtrædende – resultere i, at børnene springer fra (Tangen, 1997, p. 88; Tangen, 2010, pp. 145-146). Oplevelsen af at møde venner samt at få accept i fællesskaber omkring sport virker derimod ind positivt ifølge Payne et al. (2003, p. 18).

Desuden forekommer konkrete programmer, hvor rollemodeller er involveret over længere forløb, at give gode resultater i forhold til sportsdeltagelse. Men konkluderende peger Payne et al. på, at sådanne programmer må involvere en bred vifte af rollemodeller, både forældre, lærere samt andre betydende personer ud over kendte atleter, hvis de skal have betydende og vedvarende effekt.

Curling

I Danmark gjorde curling-pigernes succes i 1990'erne for alvor curling kendt. Efterfølgende berettede flere medier om øget interesse for sporten. Imidlertid er effekten af Curling-pigernes sportslige succes ikke blevet undersøgt systematisk herhjemme. Men det er den i Skotland. I rapporten, *Curling Success and its Impact on Participation* (MORI, 2004), undersøger forfatterne effekterne af det skotske kvindelandsholds succes ved vinterlegene i Salt Lake City, hvor de vandt guld, samt den efterfølgende succes ved verdensmesterskaberne i Bismarck, Canada, der også resulterede i en guldmedalje.

Rapporten finder, at interessen steg for curling efter Salt Lake og Bismarck. Således steg antallet af firmabookinger (dvs. firmaselskaber, der gerne vil prøve curling i forbindelse med et firmaarrangement) til isbanerne efter de gode internationale resultater. Desuden kunne man registrere en mindre medlemstilgang målt året efter, hvor det gennemsnitlige antal medlemmer pr. klub steg fra 32 til 33 svarende til en generel stigning på tre procent. Stigningen skyldtes primært tilgang af voksne medlemmer, ligesom sporten generelt tegnes af folk i '50'erne' (MORI, 2004, p. 10).

På trods af den positive fremgang anfører rapporten dog, at nærmere undersøgelser af årsager til at begynde med at spille curling viser, at blot 36 procent af de adspurgte anførte, at curlingkvindernes succes motiverede dem til at begynde.

Den mest afgørende faktor for at prøve curling var venner (MORI, 2004, p. 19). Om reklameeffekten også kan have influeret vennerne til at starte, konkluderer rapporten ikke noget om, men den bemærker, at det var de klubber og curlingbaner, der var bedst forberedt til at modtage den øgede efterspørgsel, som udnyttede effekten bedst. Herunder må det bemærkes, at mange isbaner og klubber aktivt annoncerede og havde udviklet initiativer for at udvide deltagelsesgraden af sporten. Således havde 63 procent af banerne og 34 procent af klubberne dage med åbent hus og/eller introduktionsarrangementer for potentielt nye deltagere/medlemmer, ligesom lidt mere end en tredjedel af banerne annoncerede for at få tiltrække interesserede.

Endvidere anfører rapporten, at det primært var i forvejen aktive mennesker, der begyndte at spille curling (MORI, 2004, p. 16) efter succeserne i 2002.⁹

Overordnet konkluderer rapporten derfor, at det er meget usandsynligt, at den generelle deltagelse påvirkes af international sportslig succes – selvom den øgede medieinteresse havde en gunstig effekt: "This suggests that overall participation in sport by the Scottish population is unlikely to be directly affected by success on the world stage" (MORI, 2004, p. 24).

⁹ Rapporten anfører, at ud over at dyrke curling, så var nye curling spillere langt mere aktive end befolkningen som helhed inden for andre sportsgrene (MORI, 2004, p. 16).

Overordnet set peger rapporten dermed på, at en række andre faktorer end de medie- og resultatmæssige spiller den største rolle.

Boris Becker-effekten?

I studiet, "Sport Heroes and Mass Sports Participation – The (double) Paradox of the 'German Tennis Boom'" (Feddersen, Jacobsen, & Maening, 2009) når forfatterne ligeledes frem til, at internationale sportslige resultater ikke har nogen dokumenterede effekter på bred-dedeltagelsen.

Selvom tysk tennis havde medlemsfremgang blandt voksne spillere i perioden med international tysk tennisdominans, dvs. efter at Boris Becker i 1985 som blot 17-årig vandt Wimbledon, og navne som Steffi Graf og Michael Stich fulgte efter med topresultater, viser studiet imidlertid, at væksten var lavere i forhold til medlemsfremgangen i en kontrol-gruppe af andre olympiske sportsgrene. Dermed konkluderer forfatterne, at man ikke kan tilskrive den absolutte fremgang blandt voksne motionsspillere en såkaldt 'Boris Becker-effekt'.

For ungdommens vedkommende fandt Feddersen et al. heller ikke nogen effekter. Fra 1974-1985 var den gennemsnitlige årlige medlemsfremgang blandt unge under 19 år oppe på 11,8 procent, mens den i den succesfulde periode kun var 2,9 procent pr. år i gennemsnit. Fra 1995 og frem faldt medlemstallet med 3,1 procent årligt.

Forfatterne til undersøgelsen kalder frafaldet fra 1995 og frem for det 'andet paradoks' i tysk tennis, da tilbagegangen faktisk falder sammen med, at tysk tennissports store stjerner indstillede deres karrierer.

Dette kunne umiddelbart bekræfte antagelsen om, at fraværet af internationale sportslige resultater betyder frafald og dermed indirekte underbygge påstanden om, at elitemæssig succes alligevel sikrer en vis bredde. Men den sammenhæng afviser forskerne bag undersøgelsen, Arne Feddersen, Sven Jacobsen og Wolfgang Maennig. For i så fald burde den forudgående sportslige succes i årene fra 1985 til 1995 logisk set også have afspejlet sig positivt i medlemstallene.

Da det ikke var tilfældet, må man søge andre årsager til udsvingene i medlemstal, konkluderer de tre forskere fra Hamburg, der samtidig peger på, at ingen tidligere videnskabelige studier har kunnet verificere den velkendte og relativt udbredte myte om, at elite pr. automatik skaber øget breddedeltagelse.

Disse resultater kan for belgisk sports vedkommende siges at blive bekræftet i en undersøgelse fra 1998 bedrevet af Brecht Desein og Inne Janssens med titlen: *Een Atlanta-effekt? Een onderzoek naar de afstraling van topsportssucces op brede sportbeoefening* (Desein & Janssens, 1998).¹⁰

På baggrund af en analyse af udvalgte succesfulde belgiske sportsgrene konkluderes det, at der ikke er nogen 'trickle down-effect': "Algemeen kan uit onderzoek besloten worden dat er niet echt sprake kan zijn van een afstraling van topsportsucces op brede sportbeoefening in georganiseerd verband" (Desein & Janssens, 1998, p. 2).

¹⁰ Det har kun været muligt at fremskaffe sammenfatningen af dette studie.

Tvivlsomme effekter i norsk skiskydning

I norsk sammenhæng er spørgsmålet også senest blevet berørt af Dag Vidar Hanstad og Eivind Skille i artiklen: "Does Elite Sport Develop Mass Sport? A Norwegian Case Study". (Hanstad & Skille, 2010).

Via et flerdimensionelt undersøgelsesdesign dykker forfatterne dybere ned i udviklingen inden for skiskydning og finder på trods af en generel vækst i medlemsfremgangen, der umiddelbart synes at være korreleret til elitesportssucces, et langt mere nuanceret billede af udviklingen. Mere generelt peger forfatterne på, at selvom der umiddelbart synes at være en effekt, så kan man finde mange eksempler inden for andre norske sportsgrene, hvor effekten er fraværende eller direkte negativ.

(...) people have been skiing in Norway well before the Winter Olympics even existed. Even in specific relation to the impact of the Lillehammer Olympics, there is – as noted above – little evidence about any relationship. Indeed, in Norway there are as many examples of a negative relationship between elite performances and mass participation in the same sport, as there are positive (Fasting, 1998). In addition, a Danish study investigated international performances, in comparison with the number of participants within the same sports. No pattern was found that suggests that elite sport performances help to explain corresponding positive developments in mass sport participation (Nielsen, 2002). On the contrary, there were – as was the case in Norway – many examples of sports where there was a negative correlation between elite sport achievements and the number of participants in a particular sport. This is supported by a comparative study of several sports in several countries, where it was made evident that when elite sports development is prioritized, it is at the expense of mass sports development (Green & Houlihan, 2005).

Analysen gør blandt andet klart, at strategiske initiativer igangsat af skiskydningsforbundet med henblik på at netop at hæve medlemstallet har spillet en afgørende rolle for medlemsvæksten. Forfatterne peger dog også på, at forbedret økonomi i forbundet har virket ind, da der dermed er kommet flere ressourcer til at iværksætte breddeinitiativer. **Sammenfattende** konkluderes det:

In that respect, it should be emphasized that, if there is a relationship between elite performances and mass participation in biathlon, the relationship is not direct and easily explained. The relationship between elite sport and mass sport in Norwegian biathlon may be explained by a detour via other interrelated factors such as economy and strategies. It is not believed that elite sport creates mass sport per se (Hanstad & Skille, 2010, p. 66).

Pointen om den manglende automatik samt andre variables indvirkning gentages med andre ord her.

Sundhedsmæssige og socioøkonomiske effekter af store sportsevents

En anden variant af spørgsmålet om, hvorvidt elite eller afholdelsens af store sportsevents skaber breddedeltagelse, er argumentet om afledede økonomiske, sociale eller sundheds-

mæssige effekter, der således tilfører yderligere positive effekter til den første: Ikke nok med, at eliten skaber bredere deltagelse, den skaber også forbedret sundhed, øget social integration eller har forskellige (positive) økonomiske effekter.

Et af de mere systematiske studier, der er foretaget af dette udvidede spørgsmål, er gennemført af et større forskerhold med skotske Gerry McCartney i spidsen.

Studiet, "The health and socioeconomic impacts of major multi-sport events: systematic review" (1978-2008) (McCartney et al., 2010), gennemgår 55 studier, der på forskellige måder behandler spørgsmålet om afledte effekter i bred forstand i forhold værtsnationers befolkninger.¹¹

Hvad angår spørgsmålet om sundhed, finder gennemgangen et par studier, der ganske vist finder en positiv nedgang i antallet af atsmatilfælde som følge af afholdelse af store sportsevents, men dette skyldes ikke øget deltagelse, men en nedgang i forureningsniveauet i de områder, hvor eventen blev afholdt, fordi trafikken blev reguleret i perioden under afviklingen.¹²

Hvad angår øget deltagelse, finder McCartney et al., lige mange studier, der fremviser positive hhv. negative effekter.¹³ I forhold til øget frivillighed finder gennemgangen to studier, der blot påviser status quo, mens ét studie identificerer positive effekter hos frivillige, der følte de havde fået forbedret deres evner til at afvikle sådanne arrangementer. Selvom dette er positivt, tyder det dog ikke på, at afholdelse af store sportsevents havde markante positive effekter.

Samlet set konkluderer studiet, at set over hele spektret af studier, kan de hverken bekræfte eller afkræfte forventninger om sundheds- eller samfundsøkonomiske fordele for befolkningen i værtslandet af større idrætsbegivenheder, og det påpeges dermed også, at man ikke kan forvente nogen automatik i forhold til at få eventuelle positive effekter af eksempelvis de olympiske lege i London i 2012 eller Commonwealth Games i 2014 (McCartney et al., 2010, p. 7). Dette er i overensstemmelse med de generelle indtryk af de ovenfor gennemgåede studier.

Opsamling, konklusion og perspektiver

Dette papir har søgt at afdække den eksisterende danske og internationale forskningslitteratur samt relevante studier med henblik på at afdække, hvorvidt argumentet om, at elite skaber bredde i bred forstand har kød på sig.

Den generelle konklusion er, at der kun i meget begrænset udstrækning eller slet ikke kan findes nogen klar dokumentation for, at eliteaktiviteter pr. automatik virker positivt ind i forhold til stimulering af breddens deltagelse. Når det sker, er effekten primært kortvarig og aftagende.

I enkelte tilfælde peger nogle af de gennemgåede undersøgelser ganske vist på, at det ikke kan afvises, at gode internationale sportslige eliteresultater – eller store sportsevents

11 Studiet delte den undersøgte forskning op i ni kategorier: sundhed, rekreationseffekter, transport og miljø, kriminalitet, housing, demografi, frivillighed, kultur, erhverv og turisme.

12 Det ene studie blev lavet i forbindelse med afholdelse af Asian Games i Busan i Sydkorea i 2002 og det andet i forbindelse med afholdelse af OL i Atlanta i 1996.

13 Det må understreges, at gennemgangen kun evaluerer to studier af denne type.

– har dæmpet en ellers massiv tilbagegang i en given sportsgren. Men uanset hvordan man vender og drejer det, peger dokumentationen på, at en række andre faktorer i hvert fald er mindst lige så betydende (måske i virkeligheden de mest signifikante) for den langsigtede udvikling af breddeidrætsdeltagelse.

Som blandt andre Fred Coalter (Coalter, 2004), men også flere af de øvrige studier refereret eller henvist til her, peger på, kan den ofte påståede reklameeffekt formentlig kun fastholdes, hvis den er en del af en betydelig bredere og fokuseret indsats (Murphy & Bauman, 2007, p. 199), ligesom man – som Sugden & Tomlinson (1996) samt Weed et al. (Weed et al., 2008, p. 26) i øvrigt peger på – bør være opmærksom på, om der er nogle kulturelle forhold, der modvirker udbredelsen af en specifik sportsgren til en bredere skare end tidligere.

Er dette en korrekt, giver det derfor mening at fokusere på det relevante indhold samt de reelt betydende langsigtede faktorer i sådanne indsatser i stedet for alene at fokusere på de positive effekter, som eliteresultaterne eller de pågældende sportsstjerner måtte bidrage med i form af en reklameeffekt på kort sigt.¹⁴

Generelt kan man sige, at hvis det er andre faktorer end de rent reklamemæssige, der reelt har størst effekt på breddedeltagelsen, er det selvsagt ineffektivt at investere offentlige (eller private for den sags skyld) midler i eliten eller store sportsevents med henvisning til argumentet om, at det vil gavne bredden. I hvert fald, hvis ønsket om at styrke bredden er det væsentligste formål med investeringen.

I denne sammenhæng skal vi ikke drøfte spørgsmålet om, hvorledes de mest effektive investeringer for at hæve breddedeltagelsen skal foretages nærmere, men afsluttende pointer, at et ønske om at styrke bredden i hvert fald ikke bør hvile på en påstand om, at eliten pr. automatik kan fremme den, da denne effekt ikke kan stå alene og må akkompagneres af indsatser på en lang række andre områder for at der skal komme en vedvarende positiv effekt ud af en given investering.

Afsluttende må vi dog pege på, at de gennemgåede studier kun i meget svagt og usystematisk udstrækning afdækker, hvilke faktorer der rent faktisk virker ind på op- og nedgang i forskellige befolkningsgruppers breddedeltagelse samt sådanne årsagers indbyrdes vekselvirkninger under forskellige forhold. Her må vi ty til anden forskning eller udvikle den eksisterende for at komme tættere på en forståelse af, hvad der reelt motiverer forskellige befolkningsgrupper til at dyrke sport eller være fysisk aktive. Dette er opgaven for fremtidige studier.

Litteraturreferencer

- Bloomfield, J. (1973). *The role, scope and development of recreation in Australia*. Canberra: Dept. of Tourism and Recreation.
- Bøje, C. (1978). Opgør med enhedstankens ideologiske fundament. In *Idræt – Enhed eller mangfoldighed? Gerlev Idrætshøjskoles Årsskrift*. pp. 15-19. Slagelse: Forlaget Bavnepanke.
- Bøje, C. & Eichberg, H. (1994). *Idrættens tredje vej: Om idrætten i kulturpolitikken*. Århus: Forlaget Klim.
- Bowers, M. T., Chalip, L., & Green, B. C. (2011). Youth Sport Development in the United States and the Illusion of Synergy. *Routledge Handbook of Sports Development*, 173-183.

¹⁴ Om end den da i fald er relevant at have med i betragtningen.

- Cashman, R., Toohey, K., Darcy, S., Symons, C., & Stewart, B. (2004). When the Carnival is over: evaluating the outcomes of mega sporting events in Australia. *Sporting Traditions*, 21, 1-32.
- Coalter, F. (2004). Stuck in the Blocks? A sustainable sporting legacy? In A. Vigor & M. Mean (Eds.), *After the Gold Rush: a Sustainable Olympics for London*. pp. 93-108. London: The London Olympics Institute for Public Policy Research/DEMOS. <http://www.demos.co.uk/files/AftertheGoldRush.pdf>
- Dawson, P. & Downward, P. (2011). Participation, spectatorship and media coverage in sport: some initial insights. In W. Andreff (Ed.), *Contemporary Issues in Sports Economics: Participation and Professional Team Sports*. pp. 15-42. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Dessein, B. & Janssens, I. (1998). *Een Atlanta-effect? En Onderzoek naar de afstraling van topsportsucces op brede sportbeoefening*. Katholieke Universiteit Leuven.
- Fedderson, V., Jacobsen, S., & Maening, W. (2009). Sport Heroes and Mass Sports Participation: The (double) Paradox of the 'German Tennis Boom'. *Hamburg Contemporary Economic Discussions*, 29, 1-24. <http://econpapers.repec.org/paper/hcewpaper/029.htm>
- Geriginov, V. & Hills, L. (2008). A Sustainable Sports Legacy: Creating a Link between the London Olympics and Sports Participation. *International Journal of the History of Sport*, 25, 2091-2116.
- Green, M. (2007). Olympic glory or grassroots development?: Sport policy priorities in Australia, Canada and the United Kingdom, 1960 – 2006. *International Journal of the History of Sport*, 24, 921-953.
- Hanstad, D. V. & Skille, E. (2010). Does Elite Sport Develop Mass Sport? A Norwegian Case Study. *Scandinavian Sport Studies Forum*, 1, 51-68. http://www.sportstudies.org/content/vol_1_2010/051-068_vol_1_2010_hanstad-skille.pdf
- Hindson, A., Gidlow, B., & Peebles, C. (1994). The trickledown effect of top-level sport: Myth or reality? A case study of the Olympics. *Australian Leisure and Recreation*, 4, 16-24.
- Hogan, K. & Norton, K. (2000). The "price" of olympic gold. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 3, 203-218.
- Kavetsos, G. & Szymanski, S. (2009). From the Olympics to the grassroots: What will London 2012 mean for sport funding and participation in Britain? *Public Policy Research*, 16, 192-196.
- Kjeldsen, K. (2008). *Sport i Danmark*. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, København. http://www.samfund.dda.dk/Eksemppler/sport%20i%20danmark_katrine_kjeldsen.pdf
- KPMG Consulting (2002). *Eliteidrættens Struktur og Styring*. Brøndby: Danmarks-Idrætsforbund.
- Kulturministeriets eliteidrætsudvalg (1983). *Betænkning om eliteidrætten i Danmark*. (Rep. No. Betænkning nr. 992). København: Kulturministeriet.
- McCartney, G., Thomas, S., Thomson, H., Scott, J., Hamilton, V., Hanlon, P. et al. (2010). The health and socioeconomic impacts of major multi-sport events: a systematic review (1978-2008). *British Medical Journal*, 340, 1-9.
- Ministeriet for Kulturelle Anliggender (1974). *Betænkning om Idrætten og Friluftslivet*. (Rep. No. Betænkning nr. 709). København: Ministeriet for Kulturelle Anliggender.
- MORI (2004). *Curling Success and its Impact on Participation*. (Rep. No. Research Report no. 92). Edinburgh: Sportscotland. <http://www.sportscotland.org.uk/NR/rdonlyres/AACEAF4B-9EB6-4F34-9DCA-443D8D9E3687/0/CurlingStudyResearchReportNo92.pdf>
- Murphy, N. M. & Bauman, A. (2007). Mass Sporting and Physical Activity Events – Are They “Bread and Circuses” or Public Health Interventions to Increase Population Levels of Physical Activity. *Journal of Physical Activity and Health*, 4, 193-202.
- Nielsen, K. (2002). Skaber elite bredde – og omvendt? En analyse af resultater og tilgang i udvalgte idrætsgrene 1981-2001. In H. Eichberg & B. V. Madsen (Eds.), *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. pp. 213-222. Århus: Forlaget KLIM.
- Payne, W., Reynolds, M., Brown, S., & Fleming, A. (2003). *Sports Role Models and their Impact on Participation in Physical Activity: a literature review*. Victoria: VicHealth/School of Human Movement and Sport Sciences, University of Ballarat. http://fulltext.ausport.gov.au/fulltext/2002/vic/Role_Model.pdf
- Pilgaard, M. (2009). *Sport og motion i danskernes hverdag*. (1 ed.) (vols. 1) København: Idrættens Analyseinstitut.
- Sarrazin, P., Vallerand, R., Guillet, E., Pelletier, L., & Cury, F. (2002). Motivation and dropout in female handballers: A 21-month prospective study. *European Journal of Social Psychology*, 32, 395-418.
- Storm, R. K. & Almlund, U. (2006). *Håndboldøkonomi.dk: Fra forsamlingshus til forretning*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Sugden, J. & Tomlinson, A. (1996). What's Left When the Circus Leaves Town? An Evaluation of World Cup USA 1994. *Sociology of Sport Journal*, 13, 238-258.
- Tangen, J. O. (1997). *Samfunnets idrett: En sosiologisk analyse av idrett som sosialt system, dets evolusjon og funksjon fra arkaisk til moderne tid*. Bø: Høgskolen i Telemark.

- Tangen, J. O. (2010). Observing Sport Participation: Some Sociological Remarks on the Inclusion/Exclusion Mechanism in Sport. In U. Wagner, R. K. Storm, & J. Hoberman (Eds.), *Observing Sport: Modern System Theoretical Approaches*. pp. 131-161. Schondorff: Hofmann Verlag.
- Vanden Heuvel, A. & Conolly, L. (2001). The impact of the Olympics on participation in Australia: Trickle down effect, discouragement effect or no effect. Adelaide, SA, National Centre for Culture and Recreation Statistics, Australian Bureau of Statistics.
- Ref Type: Unpublished Work
- Veal, A. J. & Frawley, S. (2009). *'Sport for All' and Major Sporting Events: Trends in Sport Participation and the Sydney 2000 Olympic Games, the 2003 Rugby World Cup and the Melbourne 2006 Commonwealth Games*. (Rep. No. 2). Sydney: University of Technology Sydney, Australian Centre for Olympic Studies, School of Leisure, Sport and Tourism, Faculty of Business.
- Vigor, A., Mean, M., & Tims, C. (2004). Executive Summary. In A. Vigor, M. Mean, & C. Tims (Eds.), *After the gold rush: A sustainable Olympics for London*. pp. xi-xv. IPPR.
- Weed, M., Coren, E., & Fiore, J. (2008). *A Systematic Review of the Evidence Base for Developing a Physical Activity, Sport and Health Legacy from the London 2012 Olympic and Paralympic Games*. Canterbury: Centre for Sport, Physical Education and Activity Research (SPEAR), Canterbury Christ Church University. <http://www.london.nhs.uk/webfiles/Independent%20inquiries/Developing%20physical%20activity%20and%20health%20legacy%20-%20full%20report.pdf>